

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת בשלח תשפ"ג

בין הטובים לטובים ביותר

תוכן

א' - שירו לו זמרו לו / א

ב' - התנאה לפניו / ד

ג' - לשנות את עצמנו / ו

גודל הנס שזה עתה היו עדים לו. מעמד זה עורר בקרבם שמחה עצומה והתלהבות אדירה. ליבם התפרץ ברגשי הודיה להשי"ת על הצלתם המופלאה מציפורני הרשע של פרעה וחילו, והם קמו, כולם יחד, ושרו שירה גדולה לה' - שירת הים.

והנה, על אף ששירה זו ביטאה מדרגה נשגבה ושלמות גדולה אשר קנו בני ישראל בנפשם, מכל מקום ברור שהם לא הסתפקו בזאת, ובוודאי הם קיבלו על עצמם קבלה כלשהי. כאשר יהודי חווה נס עצום וזכה להינצל מצרה גדולה, מוטל עליו לנדור נדר לה', בכדי לנסות ולשלם מקצת שבמקצת על הטובות שגמל עמו. כך לימד אותנו דוד המלך ע"ה (תהילים קטז, יג-יד): כאשר "כוס ישועות אשא", כאשר אני זוכה לישועה גדולה, אזי "נְדַרְי לַה' אֲשַׁלֵּם", עלי לשלם על כך באמצעות נדר לה'.

נשאלת אפוא השאלה, איזה נדר קיבלו בני ישראל על עצמם בעקבות אותו כוס ישועות נורא ונשגב שזכו לשאתו בעומדם על שפתו של ים סוף?

הנדר הנצחי

כאשר נתבונן בתוכן של שירת הים, נראה כי הוא מלא וגדוש ביסודות גדולים בעבודת ה', ויש בו לימודים רבים אותם ניתן לקחת ושמם ניתן לגדול ולהתעלות, אולם בכל השירה כולה מוזכרת רק קבלה אחת ויחידה שקיבלו בני ישראל על עצמם, כולם יחד, בעקבות הישועה הגדולה לה זכו.

א' - שירו לו זמרו לו

וישע ה'

כאשר בני ישראל עמדו על שפתו של ים סוף, תקפו אותם פחד ואימה. לפנייהם עמד הים האימתני, ומאחור הגיעו המצרים האיומים. לא היו אלו סתם אויבים, אלא אויבים מלאים כעס וחימה. הלא זה עתה העם המצרי עבר השפלה נוראית; הם סבלו עשר מכות איומות, ולאחר מכן צפו בחוסר אונים כיצד בני ישראל יוצאים ביד רמה, כשברשותם כל עושרם ורכושם.

המצרים היו ממוקדים וחדורים רוח קרב, ומטרתם היתה לא רק להשיב את רכושם הגזול, אלא אף לנקום נקמה קשה בבני ישראל. עם ישראל עמד חסר אונים, כשמצד אחד הים הבלתי-עביר, ומהצד השני "שֵׁשׁ מְאוֹת רֶכֶב בָּחוּר וְכָל רֶכֶב מִצְרָיִם" (שמות יד, ז) ו"מִבְּחַר שְׁלִשָּׁיו" (טו, ד), מה שהביא אותם למצב של "וַיִּירָאוּ מְאֹד" (יד, י).

השלב הבא היה "וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה'" (שם), וידו החזקה של השי"ת קרעה בפניהם את מי ים סוף, והטביעה את אויביהם שרדפו אחריהם אל תוך הים, שם הם "יָרְדוּ בַּמַּצּוֹלֶת כְּמוֹ אֶבֶן" (טו, ה).

נדרי לה' אשלם

כאשר אבותינו עמדו בצידו השני של ים סוף וראו "אֶת מִצְרָיִם מֵת עַל שְׁפַת הַיָּם", הם הבינו את

זו הסיבה שאלף בנות מלכים מאומות העולם נישאו לשלמה המלך. עובדה זו מגלה כמה גדולה היה השפעתם של הדברים שדיבר שלמה המלך עם אותם מלכים. כל אחד מאותם מלכים שמח בכך שבתו תינשא לשלמה המלך ובכך תסתפח לעם ישראל, גם אם משמעות הדבר היא שתצטרך לחיות לצידם של 999 צרות נוספות... הסיבה לכך היתה ששלמה המלך היה עסוק מאוד בעבודה זו של "הודיעו בעמים עלילותיו", כדי לקיים את הנדר הגדול שנדרו אבותינו על ים סוף, הלא הוא "זֶה אֶל־לִי וְאֶנְהוּ".

גרים מלכותיים

בתקופה מאוחרת בהרבה, קרוב לימי חורבן בית שני, מנהגי היהדות היו נפוצים מאוד בקרב אומות העולם. קשה לתאר כמה מבין גויי העולם אהדו את תורתו של עם ישראל והשתדלו לשמור כמה שיותר ממנו. קיסרית רומי שנקראה פופיאנה, שהיתה אשתו של נירון קיסר, נמשכה מאוד לתורת ישראל, ומכיון שלא היתה לה אפשרות להתגייר, שכן הדבר היה מהווה סכנה עבורה, היא קיימה את מצוות התורה. זוהי עובדה היסטורית ידועה ומוסכמת.

אנו יודעים שבעלה, נירון קיסר, הצטרף בפועל לעם ישראל והפך לגר צדק. בהיסטוריה הכללית מסופר שהוא נרצח על ידי מתנקש, אולם גם בכתביהם מוזכר - וראיתי זאת בעיני - שאף לאחר מיתתו הגיעו הרבה דיווחים מהימנים שהוא נראה באתרים שונים ברחבי איטליה. חז"ל (גיטין נו, א) מגלים לנו את הסיפור האמיתי, לפיו נירון ברח והפך לגר צדק. כמובן שהיה עליו להסתיר זאת, שכן אילו היו הרומאים מגלים את הדבר בוודאי היו הורגים אותו.

אך שמירת המצוות היתה נפוצה. אחד מכותבי העתים הגדולים של העת העתיקה כותב בספרו שפעם ביקש לשוחח עם אריסטוקרט רומי בענייני עסקים, והלה ענה לו, "היום איני יכול לשוחח אתך, מכיון שהיום הוא יום השבת". עד כמה שזה נשמע בלתי יאומן, כך היו פני הדברים. הגויים העריכו את עם ישראל ואת תורתו בעקבות דברי השבח

ומה היה נדרם? "זֶה אֶל־לִי וְאֶנְהוּ" - זהו הא-ל שלי, ואנאה אותו - "אנוהו" מלשון יופי ונוי. עם ישראל עמד על שפת הים והכריז: "ריבוננו של עולם, ליבנו מלא בשבח והודיה לך על הנס המופלא והישועה הגדולה שעשית עמנו, והרינו מקבלים על עצמנו מכאן ולהבא לרומם ולפאר את שמך כל ימי חיינו!"

משימת חייו של כל יהודי

וזו הפכה להיות משימתו ההיסטורית של עם ישראל מני אותו יום גדול ועד עולם. מכאן ואילך עם ישראל בחר להקדיש את חייו ואת חיי בניו ובנותיו, לנצח נצחים ולעולמי עד, למשימה אחת ויחידה, לעבודה הגדולה של "גִּדְּלוּ לַה' אֶתִּי וְנִרְוַמָּה שְׁמוֹ יְחִדּוּ".

הביאור הפשוט של פסוק זה הוא לספר בשבחו של ה' ולהאדיר את שמו, בכל עת ובכל שעה. זהו אחד התפקידים החשובים ביותר של עם ישראל בעולם - לשבח ולפאר את שם ה'. מחשבותינו ודיבורינו - כלפי עצמנו וכלפי הסובבים אותנו - צריכים להיות מוקדשים לקיום הנדר הגדול של "זֶה אֶל־לִי וְאֶנְהוּ"!

חלק ממשימתנו זו היא לפאר ולרומם את שם ה' באזני אומות העולם. דוד המלך ע"ה מרבה להזכיר ולעורר על העבודה הגדולה הזו: "הִלְלוּ אֶת ה' כָּל גּוֹיִם שִׁבְּחוּהוּ כָּל הָאֲמִים" (קיז, א), "הוֹדוּ לַה' קְרָאוּ בְּשֵׁמוֹ הוֹדִיעוּ בְּעֲמִים עֲלִילוֹתָיו" (קה, א). "הודו" פירושו לרומם ולנשא, וזוהי משימתנו - לקרוא בשם ה' ולפרסם את גודל מעשיו, את נפלאותיו וישועותיו, כך שהעולם כולו ידע כי אין כ-ה' אלקינו.

ואכן כך נהגו אבותינו מני אותו היום - הם ביצעו את המשימה הגדולה שנטלו על כתפיהם בגאון ובעוז. הם דיברו אל גויי הארץ, לא משום שרצו לגיירם; אין כל מצוה לגייר גויים אלא אם כן הם באו לבקש להתגייר, אולם בהחלט יש מצוה להודיע לעולם את האמת, ולגלות בפניהם את יקר תפארתו של בורא כל העולמים. וזה מה שהם עשו. הם פעלו כדי להאדיר ולפאר את שמו בעולם, והתוצאות לא איחרו לבוא.

לדבר אל עצמנו

כמובן שבזמננו אנחנו מוגבלים ביכולתנו לעסוק בעבודה נשגבה זו של "הודיעו בעמים עלילותיו", שכן בימי קדם, אומות העולם בלבד היו זקוקות לשמוע דברים אלו, אולם בימינו ישנם די והותר יהודים שצריכים לשמוע את זה, כך שאיננו יכולים להרשות לעצמנו לנסוע לאפריקה או לנורביגיה. עלינו להפיץ את אור היהדות כאן בפלאטבוש, כמו גם בארץ ישראל, בקרב היהודים הרחוקים מחיי התורה והמצוות.

ולמען האמת, לפני שאנחנו מדברים אל היהודי הרחוק שגר במורד הרחוב, ישנו יהודי אחר שחשוב יותר שנדבר עמו: אנחנו בעצמנו! על כל אחד ואחד מאיתנו מוטלת המשימה להזכיר לעצמו את גדולתו של הבורא יתברך ללא הרף.

זוהי אחת הסיבות שאנחנו מתפללים כל כך הרבה. זכורני שבבית הכנסת הראשון בו כיהנתי כרב, היה לנו שכן, גוי זקן שהיה גר ממש בסמיכות לבית הכנסת. יום אחד, כשנכנסנו לבית הכנסת להתפלל מנחה, שמעתי אותו אומר לבתו, "מה הסיפור עם היהודים האלה?! כל היום, הלוך ושוב, הלוך ושוב אל בית הכנסת. הם לא גומרים להתפלל!"

ואכן, צדקו דבריו של אותו גוי זקן - איננו גומרים להתפלל! כשאנחנו מתפללים, אנחנו מדברים אל עצמנו. אנחנו עסוקים בלשבח ולרומם את השי"ת - כדי שנוכל לשמוע את מה שאנחנו אומרים!

לא "לחטוף ברכו"

מכאן נובעת חשיבותם הרבה של פסוקי דזמרה, שכן בזמן שאנו אומרים את מזמורי התהילים של דוד המלך המלאים בשיר ושבח לבורא העולמים - אנחנו למעשה מדברים אל עצמנו. למרבה הצער, קיימת תופעה שיהודי שמאחר לתפילה, ומספיק להגיע בדיוק בזמן כדי לשמוע "ברכו", מרגיש טוב עם עצמו. אה, ברוך ה' הספקתי "לחטוף ברכו"! איזה בוקר מוצלח.

אוי לא! הפסדת את פסוקי דזמרה! חסרים לך כל מזמורי ה"הללוי-ה"! החמצת את ההזדמנות הגדולה לקיים את הנדר של "זה א-לי ואֲנֹהוּ". חובה

הנפלאים ששמעו מפי היהודים, ומשך הם שאפו לאמץ לעצמם חלק ממצוות התורה.

האדוקים מחדייב

בימי קדם היתה ממלכה בשם "חדייב", שהיתה ממוקמת במזרח הקרוב, אליה היו מגיעים אנשי עסקים יהודים מארץ ישראל. יהודים אלו שנסעו לעסקים, לא שכחו את עסקם העיקרי, עסק ה"זה א-לי ואֲנֹהוּ", וידוע לנו שהם עסקו בהאדרת שמו של השי"ת בקרב גויי הארץ, והיו מספרים בשבחיו באזני כל. דבריהם הגיעו עד לאוזניהם של הדרגים הגבוהים ביותר בממלכה, עד שלבסוף, מונבז מלך חדייב והילני המלכה החליטו להתגייר ולהצטרף לעם הנבחר.

המשנה בנזיר (יט, ב) מתארת את גודל יראת השמים של הילני המלכה. "מעשה בהילני המלכה שהלך בנה למלחמה ואמרה, אם יבוא בני מן המלחמה בשלום אהא נזירה שבע שנים, ובא בנה מן המלחמה והיתה נזירה שבע שנים, ובסוף שבע שנים עלתה לארץ והורוה בית הלל שתהא נזירה עוד שבע שנים אחרות [משום טומאת ארץ העמים], ובסוף שבע שנים נטמאת ונמצאת נזירה עשרים ואחת שנה". כל זה היה תוצאה מפועלם של אותם יהודים שסיפרו בשבחיו של הבורא יתברך והודיעו בעמים את עלילותיו.

הכוזרים מצטרפים

סיפורם של בני העם הכוזרי כבר ידוע ומפורסם. בתחילת ימי הביניים, היתה מדינה שנקראה כוזר. אנשי עסקים יהודים שעברו במדינה זו לרגל עסקיהם, נהגו לשוחח עם מלך כוזר אודות דתם, עד שזה החליט להתגייר.

העובדה שבמשך מאות שנים, רבים מנכבדי אומות העולם ביקשו את ה' הגיעה אך ורק כתוצאה מכך שאבותינו לא שמרו את אמונתם לעצמם ולא שתקו. הם לא יכלו לשתוק, שכן הם כבר נדרו נדר גדול, לפאר ולרומם את שמו יתברך בכל מקום אליו יגיעו. לכן הם נשאו בגאון את נס היהדות לכל מקום אליו הלכו. הם דיברו אודות גדולתו ורוממותו יתברך, ופיארו את שמו באוזני כל שומעיהם.

לולב נאה וציצית נאה

המציאות שבה אנו חיים בין אומות העולם, מציבה לנגדנו אתגר בנושא הזה, וגורמת ליהודים רבים - ובכלל זה יהודים חרדים - לאבד את המבט הזה ולפתח זלזול מסוים כלפי ערכי התורה ומנהגיה.

חובה גדולה עלינו להזכיר לעצמנו את הנדר הגדול שנדרנו על שפת הים, לייפות כל דבר ששייך לאידישקייט! כמובן, מה שאינו קשור לה', זה לא אידישקייט. זה אולי "עברי" "ישראלי" וכן על זה הדרך, אבל אם אין לזה קשר לתורת ה', זה לא משהו יהודי, ואיננו מייחסים לזה כל חשיבות או יופי. אולם מה שאכן שייך לה', הוי אומר, תורתו, מצוותיו ודרכיו - הרי זה הדבר היפה והמפואר ביותר בעולם.

עם ישראל יוצא מגדרו כדי לייפות את מצוות התורה, ובכך אנו מפארים ומרוממים את שם ה'. כאשר אנו מוסיפים נוי למצוה, הרי שבזה אנחנו מבטאים את הערכתנו כלפיה ומראים כמה היא חשובה בעינינו, ובכך אנו מרוממים את שמו יתברך. אנחנו רוכשים מזוזות מהודרות ויפות, מכבדים את השבת בכלים נאים ושולחן ערוך לתפארה, ומקפידים שהציצית והתפילין יהיו יפים ומהודרים.

כאשר רוכשים אתרוג לפני חג הסוכות, ראוי להוסיף ממון עבור אתרוג שהוא לא רק כשר אלא גם נאה, ומי שיכול להרשות לעצמו לרכוש לאתרוג קופסה מהודרת ויפה, הרי זה משובח. כאשר אתם צועדים אל בית הכנסת בחג הסוכות נושאים בגאון את קופסת האתרוג יחד עם נרתיק הלולב, הרי שבזה אתם מראים את אהבתכם למצוות ה', ופירושו של דבר שאתם אוהבים את ה'.

מבט חדש על דרשות חז"ל

אולם כעת נלמד פירוש נוסף לנדר הגדול שנדרו אבותינו על ים סוף - את האופן בו פירש אבא שאול את הפסוק הזה: "אבא שאול אומר 'ואנוהו' - הוי דומה לו, מה הוא חנון ורחום אף אתה היה חנון ורחום. ופירש רש"י: הוי דומה לו, ולשון 'אנוהו' - אני והוא, אעשה עצמי כמותו לדבק בדרכיו" (שבת שם).

זו אינה מוטלת רק על עם ישראל כעם, זהו נדר שחל על כל יהודי ויהודי באשר הוא, לפאר ולרומם את שמו של השי"ת בדברי שבח והלל. זהו הפירוש הפשוט של הפסוק, וזהו תפקידו של כל אחד ואחד מישראל - אנשים ונשים, נערים ונערות, על כולנו מוטלת החובה לקיים את הנדר הגדול הזה.

אנו מקיימים חובה זו כשאנחנו אומרים פסוקי דזמרה, ועל כן עלינו להגיע בזמן לתפילה - ובבית כנסיות מסוימים נצטרך להגיע מוקדם - כדי להספיק לומר פסוקי דזמרה במתינות ובשום לב. צריך לומר כל מילה עם "גישמאק" - להנות מהמתיקות שיש בכל מילה ומילה. זה תפקידנו וזו משימתנו, לקיים את הנדר הגדול שנדרנו לאלקי ישראל: "זֶה אֶ-לִי וְאֲנֹהוּ - אאדיר את שמו של אלוקי בדברי שבח והלל".

ב' - התנאה לפניו

מוקפים בנוי

והנה, ישנן דרכים רבות לקיים את הנדר הזה. מלבד החובה לפאר ולשבח את שמו יתברך בפניו, ישנה דרך נוספת, אותה ביארו חז"ל בפרשם פסוק זה: "זֶה אֶ-לִי וְאֲנֹהוּ - התנאה לפניו במצות, עשה לפניו סוכה נאה ולולב נאה ושופר נאה ציצית נאה ספר תורה נאה" (שבת קלג, ב). עלינו לייפות ולפאר כל מצוה וכל דבר הקשור לה' ולתורתו.

כל המצוות כולן יפות הן בעינינו. עם ישראל מביט על כל דבר שבקדושה כעל הדבר היפה ביותר. בכלל זה, כל דרכי עבודת ה' בקהילות הקודש השונות - כולן יפות ומרוממות בעינינו. כל דבר שקשור לעם ישראל המקיים את תורת ה' ומצוותיו, אהוב הוא אצלנו ומרומם בעינינו.

זו הסיבה שהחפץ שיקר לנו מכל הוא המזוזה, ואנו שומרים עליה יותר מעל התכשיט היקר ביותר. תפילין, ציצית - אלו הם חפצי הנוי שלנו. אנו נהנים להתפאר ולהתהדר בכל חפצי המצוה הללו שניתנו לנו לאות על כך שה' בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון.

זהו עומק הפשט של מצוה זו. גם לדעת אבא שאול, "ואנוהו" הוא מלשון נוי ויופי, והחובה הנלמדת מפסוק זה היא לפאר את שמו יתברך בעולם, אלא שהדרך לעשות זאת, האופן המובחר ביותר לשבחו ולרוממו הוא בכך שאנחנו משתדלים ללכת בדרכיו ולהידמות בהתנהגותנו אליו. כל מידה טובה של הקב"ה המתוארת בתורה הקדושה, היא מושא שאיפתנו, שכן כאשר אנו מאמצים לעצמנו מידות אלו, אנחנו מתדמים אל הבורא, ובכך מאדירים ומפארים את שמו.

וזה מה שעם ישראל אכן עשה בפועל. מני אותו יום גדול בו עמדנו על שפת הים, אנחנו עסוקים בלהידמות למלכנו הגדול, ולנסות לקנות בנפשנו את דרכיו ומידותיו יתברך. עוד מימי קדם, גויי הארצות סגדו לאלילי שווא, והאמינו בכוחות רוחניים דמיוניים בעלי מידות רעות וטבעים מרושעים, ומשכך, עובדיהם של כוחות אלו השתדלו בכל כוחם ללכת בדרכיהם ולאמץ לעצמם התנהגויות דומות. כך אנו מוצאים לדוגמא בעבודת ה"מולך" שהתורה מזהירה אותנו מפניה. האכזריות שבה נהגו עובדי המולך כלפי בניהם, היתה השתקפות של תכונותיהם של העבודה זרה לה סגדו. עם ישראל לעומת זאת, שאף מאז ומעולם להשיג שלמות עליונה בכל מידה ומעלה נכונה.

כך מעיד יוסף בן מתתיהו, שחרף העובדה שהוא לא בדיוק היה ירא השמים הגדול ביותר כידוע, מכל מקום היתה בו התבונה לשים לב ולהביע את ההבחנה הזו בין ישראל לעמים. לדוגמא, הוא מעיד שבני העם המצרי היו עובדים לקוף הבבון, ולכן כל בני המדינה החלו להתנהג כמו קוף. הקוף מתרוצץ בתוך הכלוב וכולם באים ומשתחווים אליו אפים ארצה, ולא עובר זמן רב עד שהם עצמם מתנהגים כמו קופים. כך הוא הטבע האנושי - לרצות להיות כמו מי שאתה מעריץ.

עם ישראל, לעומת זאת, עובד את אלקי האמת, השלם בכל מיני שלמויות, וכיון שכך גם הם קונים

והנה, פירוש זה למילה "ואנוהו", מלשון "אני והוא" הוא דרשה של חז"ל, בעוד הפשט הפשוט הוא מלשון נוי ויופי. אכן חשוב מאוד שנבין יסוד גדול בדרשות חז"ל, והוא, שעל פי רוב, הדרשה אינה פירוש שונה מהפשט, אלא זהו עומק הפשט. מי שיעמיק במשמעותו של פשט הפסוק, יבחין שדרשת חז"ל כלולה בפשט עצמו. וכן הוא במקרה דנן. אבא שאול אינו סר מדרך הפשט, אלא מקנה לנו הבנה חדשה, עדינה יותר, בפשט הפסוק, ומאיר את עינינו בדרך חדשה כיצד לפאר ולרומם את הבורא יתברך.

חיקוי הוא מחמאה

ביאור הענין כך הוא. טבענו כבני אדם הוא, שכאשר אנו מעריצים דמות מסוימת, אנו נוטים לחקות אותה. זוהי המציאות בכל ציבור ובכל חברה - אנחנו חפצים להידמות לאדם שאותו אנחנו מעריצים ושכמוהו אנחנו שואפים להיות. הידמות זו יכולה להתבטא בתחומים רבים - פריטי לבוש, גיגונים וסגנון דיבור, צורת הליכה, קריאת שמות ילדים, ועוד.

למעשה, המחמאה הגדולה ביותר שניתן לתת לאדם הוא בכך שמחקים אותו, כי בזה מראים שמעשיו ראויים לחיקוי. אם ראית אדם שמנסה להידמות אליך, ומתחיל לחקות את צורת הלבוש ואת הגיגונים שלך, קח את זה כמחמאה גדולה ביותר. העובדה שיש מי שרואה בך כדמות הראויה לחיקוי, גם אם החיקוי הוא בדברים חיצוניים, מראה שהוא מעריץ אותך.

אנו מחקים והם מחקים

וכאן מגיע אבא שאול ומלמד אותנו, שאם חפצים אנו להאדיר את שמו של השי"ת בעולם, ובכך לקיים את הנדר הגדול של "זֶה אֶ-לֵי וְאֶנְהוּ", הצורה הטובה ביותר לעשות זאת היא על ידי "אני והוא" - להידמות אליו יתברך.

ניתן להשיג ספרי רבינו בחנויות ספרי קודש ואצל המפיצים:

ספר שערי אורה-ועדי מוסר, ספר לב אביגדור-עבודת האדם בקנייני השלמות מכתב יד: קולמוס 072-244-1670
תפילת אביגדור-פירוש וביאור על התפילה מכתב יד: אזל מן השוק

מידות טובות בנפשנו, הרי שבזה אנחנו משיגים מעין דמעין ממידותיו יתברך!

פסוקי דזמרה בארוחת הבוקר

לא זו בלבד שזוהי הצורה הטובה ביותר לשבח ולפאר את שמו יתברך, אלא שטיבו של השבח והקילוס שאנחנו נותנים לה, נמדד בעבודת המידות שלנו. ניקח לדוגמא יהודי שמגיע בזמן לתפילה, ולוקח ברצינות את המשימה ששמה "פסוקי דזמרה". הוא מתפלל בקול ובנעימות, ויש לו אפילו ניגון מיוחד ל"אז ישיר". אה! איזו הנהגה יפה ומרוממת!

וכך אכן ראוי להיות! כולנו צריכים לשיר ולזמר לה, וכמו שדורשים חז"ל, "אז שר לא נאמר אלא אז ישיר" - תפקידנו הנצחי הוא להמשיך ולשיר לה' שירה של הודיה על הניסים הגדולים שעשה ושעושה עמנו. כך נדרנו לה' באותו יום גדול: "זָה אֱ-לֹהֵינוּ - לעולם לא נפסיק לשבחך ולהודות על ניסוך וטובותיך".

אולם מה קורה לאחר התפילה? האיש שב לביתו, והוא מתוסכל וקצר רוח. "איפה ארוחת הבוקר שלי? למה היא עדיין לא מוכנה?"

אוי! יהודי זה לא באמת שיבח את השי"ת. אמנם הוא אמר דברי שבת, אבל הוא לא חושב על המילים שהוא אומר, והתלהבותו הגדולה בפסוקי דזמרה היא לא יותר מהצגה. מהו השבח הגדול ביותר לה'? כאשר אתה חוזר הביתה והולך בדרכי ה'. זה הפירוש של המילים שניגנת בקול גדול לפני שעה קלה בבית הכנסת, "זָה אֱ-לֹהֵינוּ - אני והוא". הבטחת להידבק בדרכי הבורא ולנהוג במידות טובות.

להפוך את השבח לאמיתי

אם חפץ אתה לשבח את בוראך באמת, עליך לחשוב לעצמך בדרכך הביתה כך: "מה אני יודע על דרכי הקב"ה? אה, אני יודע שהוא ארך אפים". כולנו הרי יודעים זאת. בחלק מהנוסחאות אף אומרים את זה בכל יום בתפילת תחנון. הקב"ה הוא ארך אפים, כלומר נוהג בסבלנות. **סבלנות!** זוהי אחת ממידותיו הנפלאות של הבורא יתברך! אילו הקב"ה לא היה נוהג עמנו בסבלנות, הרי שלא היינו כאן היום. ה'

את מידות השלמות, מתוך שאיפה להידמות לקונם. כך העיד יוסף בן מתתיהו, שרק חזר על מה שהיה ידוע ומפורסם לכל. זו היתה שאיפתם של יהודים מאז ומעולם.

למרבה הצער, כיום ישנם יהודים רבים, גם מהחרדים לדבר ה', שמעולם לא שמעו על שאיפה זו. אולם כך קיבלנו על עצמנו באותו מעמד נשגב של שירת הים: "זָה אֱ-לֹהֵינוּ - אני והוא! נפאר ונרומם את שמו יתברך בכך שנלך בדרכיו ונדבק במידותיו!"

דרכים רבות הן לרומם את שמו יתברך ולקיים את הנדר הגדול של עם ישראל: לשבח ולהללו בשירי זמרה, לנאות ולייפות את מצוותיו - כל אלה הם דרכים נפלאות ונחוצות, אולם הרוממות הגדולה ביותר, השבח המפואר ביותר לבוראנו הוא בכך שאנו משתדלים להידמות אליו ולאמץ לעצמנו את דרכי שלמותו.

ג' - לשנות את עצמנו

עבודת המידות של עם ישראל

לאור דברים אלו נוכל להתחיל להבין כמה נחוץ ויסודי הוא הענין של תיקון המידות, וההשתדלות להידמות לדרכי שלמותו של הבורא יתברך. עבודת המידות אינה רק ערובה לחיים מוצלחים ומאושרים בעולם הזה, והדרך לחיות בשלום ובשלווה עם שכנינו ומכרינו. את זה כל אחד מבין. גם הגוי מבין שאם הוא חפץ בחיי משפחה וחברה תקינים, אם הוא רוצה להתמיד במקום עבודתו ולא לאבד את חבריו, עליו לתקן את אישיותו ולעבוד על מידותיו. זהו דבר פשוט ומובן לכל. אולם כאשר אנחנו מדברים על עבודת המידות - הנושא הוא שונה לגמרי. יש כאן הרבה מעבר לכך. אצלנו, תיקון המידות פירושו לקיים את הנדר הגדול שנדרנו לאלקי ישראל כאשר פדה אותנו ממות לחיים. זו הסיבה שתיקון המידות הוא אחד הנושאים המרכזיים בעבודת ה'. כאשר אנחנו עובדים על עצמנו ומתאמצים לקנות

אחר". המוכר "מתפוצץ" מבפנים. מה הוא יעשה כעת עם קופסת סרדינים פתוחה? זה ילך ישר לפח האשפה! אולם המוכר שותק ומחליף את הסרדינים. יתכן והסיבה לשתיקתו היא משום שהוא יודע שעדיף לזרוק קופסת סרדינים לפח מאשר לזרוק לקוחות טובים לפח, אך יש לו הזדמנות לצרף למחשבתו כוונה נוספת - לקיים את הנדר שנדרו אבותינו על ים סוף.

הנודרים לומדים

אמנם, על מנת שנוכל לקיים את נדרנו הגדול - להידמות אל הבורא יתברך וללכת בדרכי שלמותו, מתחילה עלינו ללמוד מהן דרכיו. מי שלא ילמד - לא ידע למה עליו להידמות. נמצא אפוא שמישה גדולה מוטלת על כתפיו - להתבונן תמיד בדרכי ה' ומידותיו וללמוד אותם, כדי שנוכל גם אנחנו לנהוג כן בחיינו.

אכן, צריך לדעת איפה להסתכל ובמה להתבונן. מי שישב רגל על רגל ויביט השמימה - לא ילמד כלום. המקום היחיד שממנו ניתן ללמוד את דרכי ה' הוא התורה הקדושה. רק לימוד התורה והתבוננות במידותיו יתברך כפי שהתגלו והתפרשו בה, תטמיע מידות אלו בקרבנו. בתורה הקדושה מבוארות כל דרכי ה' ומידותיו, אלא שצריכים אנו לתת את דעתנו לכך - ללמוד את דרכי ה' מתוך התורה, כי אם לא נלמד מתוך מבט כזה, לא נראה כלום, גם אם נלמד את כל התורה כולה.

גמרא הגנובה והגזולה

פעם נכנסתי לבית מדרש הממוקם ממול לבית הכנסת שלנו, והתבוננתי בבחור שלמד פרק "מרובה". הוא למד בהתלהבות גדולה, וניגן את דברי המשנה בקול רם: "מרובה מדת תשלומי כפל ממדת תשלומי ארבעה וחמישה". היה לו "גישמאק" גדול כאשר הוא ביאר בצורה רהוטה וברורה את פרטי הדין של כפל בגניבה, בהסבירו את פשט דברי המשנה. ואז שמתי לב לדבר מדהים: הגמרא שבה למד, היתה שייכת לבית הכנסת שלנו! הוא פשוט "שאל" אותה משם. בחור זה לא העלה על דעתו, שהגנב שעליו הוא לומד כעת, זה הוא בעצמו!

מאריך אף ומעניק לנו תמיד הזדמנות נוספת לתקן את דרכינו. אתה הולך ברחוב וחושב לעצמך, "אה! אם ה' הוא ארך אפים, הרי שגם אני צריך לנהוג בסבלנות עם בני ביתי!"

מי שטרם הספיק בחייו לחשוב על הענין, מוטב שיתחיל בכך תכף ומיד. כך נדרנו בים סוף, לנהוג באופן של "אני והוא". לא מספיק לומר את המילים "זֶה אֶ-לִי וְאֵנִי-הוּא", ולקבל על עצמנו להידמות אליו. חתמנו על חוזה מחייב, ועל חוזה לא מספיק לחתום, אלא צריך לחשוב כיצד ליישם בפועל את התחייבותנו. קיבלנו על עצמנו לדבוק בדרכי הא-ל, ומשכך מוטלת עלינו החובה להתחיל במלאכת עבודת המידות.

היהודי הזה נכנס אפוא אל הבית עם החלטה ברורה ובלתי מתפשרת: "כפי שה' הוא ארך אפים, כך אני אנהג בסבלנות". או! זהו "ואנווהו"! אדם כזה משבח באמת את השי"ת. הוא לא סתם אומר מילים נבובות וחסרות תוכן, אלא הוא עושה מעשים. הוא הולך בדרכי הבורא ומידמה אליו! זהו השבח האמיתי.

סבלנות בבית ובחנות

מידת הסבלנות נחוצה לנו בכל תחום מחיינו. לפעמים אדם מרגיש שרעייתו מאריכה בדיבור יתר על המידה - עליו לנהוג בסבלנות ולהאזין לדבריה בקשב. לעתים אשה מרגישה שבעלה נוהג בצורה בלתי נאותה, ומתחשק לה לומר לו משהו. אך היא מביטה בו ושותקת, תוך כדי שהיא חושבת לעצמה, "אני והוא - אני רוצה להידמות לה' ולנהוג כמותו. אני מחליטה לא לומר מילה לבעלי, ולנהוג עמו בסבלנות". הסבלנות נחוצה לנו עם כולם - עם הילדים, השכנים, החברים - כולם!

מלמד בחיידר בוודאי זקוק למנה גדושה של סבלנות. לדוגמא, תלמיד אחד התחצף אליך, ויש לך יצר הרע לזרוק אותו מהכיתה - הנה לך הזדמנות להידמות לבוראך ולנהוג בסבלנות. גם המוכר במכולת זקוק להרבה מאוד סבלנות. בשעת אחר הצהריים, נכנס ילד קטן אל החנות כשהוא מחזיק בידו קופסת סרדינים פתוחה. "אמא אמרה שזה לא סוג הסרדינים שהיא רצתה, וביקשה להחליף לסוג

גבי דורות של בחורי חמד למדו ספרים אלו, ואין מי שלא הושפע לטובה מלימוד המוסר - מי יותר ומי פחות.

לימוד המוסר הוא דבר נחוץ לכל אחד ואחד מאיתנו! מי שחפץ לקיים את הנדר שנדרנו בעקבות הישועה הגדולה בים סוף, מוטלת עליו חובת לימוד המוסר ועבודת המידות. אכן, הדבר דורש זמן ומאמץ, וכרוך בעבודה תמידית, אולם כל זה נכלל בקבלה שקיבלנו על עצמנו. למען האמת, אפילו חמש דקות ביום של לימוד מוסר יביאו לנו תועלת עצומה. מי אינו יכול להקדיש חמש דקות ביום כדי לקיים את נדרו?

חכמה בגויים

זאת עליכם לדעת, כי אפילו בין חכמי הגויים היו כאלו שהקדישו הרבה יותר מחמש דקות ביום כדי לעבוד על מידותיהם. היה גוי חכם, שבכל מוצאי שבת היה נכנס לחדר לבדו, ומבקש מבני משפחתו של יפריעו לו. בכל שבוע הוא היה מקדיש זמן כדי להתבונן על חייו. זהו סיפור אמיתי מהעת האחרונה.

ישנו גוי נוסף שמן הסתם אתם מכירים אותו בשמו - קראו לו בנג'מין פרנקלין, שהיה אחד מהאבות המייסדים של אמריקה. אדם זה היה מבלה זמן רב בחשיבה על עצמו; הוא הכין לוח שנה, שבו רשם מידות מסוימות עליהן הוא רצה לעבוד - סבלנות, ענווה, שמירת הלשון וכו'.

והנה, תכליתו של בנג'מין פרנקלין לא היתה להידמות לה'. הוא לא חשב על כך כלל וכלל, אלא רק ביקש לחיות חיים של הצלחה ושגשוג. הוא בחר שלוש עשרה מידות ועבד על מידה אחת בכל שבוע. היה לו מחזור קבוע שעל פיו עבד על כל אחת משלוש עשרה המידות ארבע פעמים בשנה, שלוש עשרה מידות כפול ארבע פעמים בשנה. בכל שבוע הוא היה משקיע מחשבה כיצד להרגיל את עצמו במידות הטובות הללו. רואים אנו אם כן שהיו גויים בעלי דעת שעבדו על עצמם וזכו לתבונה רבה. הם למדו להכיר את עצמם ושיפרו את מידותיהם.

אולם יהודי בן תורה שישקיע זמן ומאמץ בעבודת המידות, ירוויח הרבה יותר מפרנקלין. יהודי שיעד

ניגשתי אליו ואמרתי לו, "ראה, אתה לומד פרק מרובה בגמרא שלקחת מבית הכנסת הסמוך. מי נתן לך רשות לקחת את הגמרא משם? מן הדין היית חייב לשלם שתי גמרות לבית הכנסת, אילו היו עדים לגניבתך".

רואים אנו אפוא שיתכן ואדם ילמד תורה, ולמעשה הוא אינו רואה כלום! וזאת משום שלא מספיק ללמוד, אלא צריך לעשות זאת מתוך מטרה לשים לב ולהפנים את אשר אנו לומדים. זה צריך להיות מבטנו כאשר אנו ניגשים ללמוד חומש או גמרא. הגמרא מלאה בדרכי ה', אלא שמי שאינו מעוניין ללמוד אותם, יראה את הכל - חוץ מזה. הוא ישנן היטב את דיני תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמישה. הוא ילמד את דברי התוספות, הראשונים והאחרונים, ואולי אפילו יחדש איזה "שטיקל תורה" מעצמו, אולם הוא מחמיץ את הענין כולו, כי הוא לא לומד תורה מתוך כוונה ללמוד את דרכי ה'. אם רק נלמד מתוך כוונה ללמוד את דרכי ה' ולהידמות אליו, אז נראה שהתורה מלאה מהם.

לעבודה!

לאחר שהתחלנו ללמוד את דרכי ה' ואת מידות השלמות שבהם צריכים אנו לדבוק, השלב הבא הוא ליצור לעצמנו תכנית שתענה על השאלה הפשוטה: כיצד אנחנו מתכוונים ליישם מידות אלו הלכה למעשה? ישנן תכניות רבות שיכולות לעזור בכך. יתכן ותצטרך למצוא רב'ה שילמד אותך כיצד להצליח בזה. יש כל מיני עצות, כל מיני תחבולות ואסטרטגיות, וכל מיני כלים להקל את ביצועה של עבודה זו. כמובן ישנם את מגוון ספרי המוסר - תומר דבורה, חשבון הנפש, אורחות צדיקים, ועוד כהנה וכהנה. מה שזה לא יהיה, עלינו למצוא תכנית פעולה ולהתחיל לעבוד על המידות שלנו ולשנות את אישיותנו. זוהי משימת חייו של כל יהודי.

בישיבת סלבודקה בליטא כולנו למדנו את הספרים אלו. בישיבת מיר גם כן למדו אותם. בישיבות אלו התקיים בכל יום סדר מוסר בן חצי שעה. היה שולחן בבית המדרש שעליו היו מונחים ספרי המוסר, ביניהם תומר דבורה וחשבון הנפש, וכל תלמיד בחר את הספר שעניין אותו. דורות על

מתוך תשובות שהשיב הרב זצ"ל לשואלים

שאלה:

אם אני רואה יהודי שומר תורה ומצוות שעושה מעשה בלתי נכון, איזה מבט צריך להיות לי כלפיו? האם עלי לאהוב אותו מכח היותו יהודי, או שמא עלי לשנוא אותו עבור המעשים שהוא עושה?

תשובה:

נניח ואתה רואה יהודי שומר תורה ומצוות שעושה מעשה עבירה, לדוגמא, הוא עומד בתור בבית הקולנוע. כמובן, אם הוא נוהג כך הרי שהוא אינו שומר מצוות, אולם הוא חובש כיפה, וכעת הוא עומד בתור בבית הקולנוע. מה עליך לחשוב?

התשובה היא, שעליך לחשוב כך: "אה! כיפה! איזה מראה מפואר!" כיפה פירושה "עוטר ישראל בתפארה", ותפארת זו פירושה שאתה מאמין בה'.

כל מי שחובש כיפה לראשו, מכריז כי הוא מאמין בה'. גם אם זו רק כיפה קטנה, מכל מקום הרי הוא "מודה במקצת", ואם כן הוא אחד משלנו, וזה כבר דבר גדול. אולם כמה חבל שהאיש הזה לוקח את הכתר שלראשו וטובל אותו בקיא וצואה!

אלו הם שני המבטים שצריכים להיות לך: מצד אחד, הוא חובש כיפה, וזה דבר נפלא, כי בזה הוא מכריז שהוא מאמין בה', אולם מצד שני הוא שוטה גמור המכלה את ממונו על הבל וריק. הוא עומד בתור כדי לזכות ולטבול בזוהמה נוראה. וזה במבצע! תמורת ארבעה דולר בלבד, ניתן לזכות ב"תענוג" המפוקפק הזה. משוגע! רחמנות עליו! מצד שני, בו בזמן עליך לזכור שהוא חובש כיפה, וזה דבר גדול. אכן זהו אתגר לא פשוט, לשלב בין שני המבטים הללו.

בדרך זו ישיג שלמות כזו שאין כל דמיון בינה לבין מה ששיגו אפילו הגויים הטובים ביותר, שכן הוא אינו רק לומד כיצד לחיות בשלום ובצדק בעולם הזה, הוא עוסק במשהו נצחי. הוא מקיים את הנדר הגדול שנדרו אבותינו לה' - את הנדר של "זה א-לי ואֲנֹהוּ". הוא חי את חייו למען קיומה של קבלה זו.

עבודת חיינו

כל חיינו סובבים סביב "ואנוהו". אנחנו מספרים בשבחו של ה' אלקינו בכל הזדמנות, בפני כל מי שמוכן להקשיב. אנחנו מחנכים את ילדינו לאורה של עבודת השבח וההלל, ומלמדים אותם כי ה' הוא זה שנותן להם את הלחם והמים, כמו גם את הסוכריות והגלידה. אולם עלינו לחנך גם את עצמנו לזה! עלינו לומר לעצמנו: "אל תשכח לברך על האוכל! אל תשכח להודות לה' בכל עת". עלינו להזכיר לעצמנו ולילדינו, ללא הרף, את ה' ואת החסדים הגדולים שעושה עמנו.

עלינו להתנאות לפניו במצוות, לייפות ולרומם כל מה שקשור לעבודת ה'. אולם החשוב מכל הוא לזכור תמיד את מה שלימד אותנו אבא שאול. באותו יום גדול נדרנו לה': "אני והוא! אנחנו נידמה אליך, ה'!" וזהו השבח הגדול ביותר, והקיום המושלם ביותר של "ואנוהו".

שבת שלום ומבורך!

בואו נהיה מעשיים

מקיימים את הנדר

כאשר ניצלו אבותינו מחורבן ודאי בים סוף, הם שרו את שירת הים בהתלהבות עצומה. במעמד זה הם קיבלו עליהם ועל זרעם קבלה גדולה: "ואנוהו". אנחנו מפארים את שמו בדברי שבח והלל באוזני כל מי שמוכן לשמוע, ובפרט באוזני עצמנו. כמו כן אנחנו מייפים ומרוממים את מצוותיו וכן כל דבר שבקדושה.

עלינו לעשות כל שביכולתנו להידמות אליו. השבוע נקדיש בלי נדר חמש דקות ביום כדי ללמוד על אחת ממידותיו יתברך ולהשתדל להידמות אליו באמצעות מידה זו.